

gle passat: ni significa 'xiular' sinó 'xisclar', ni l'evolució de -B'L- era conforme al tractament d'aquest grup, ni s'explicava que SIBILARE s'hagués escindit en cast. en dos mots diferents: *silbar*, fidel al sentit del mot llatí, i *chillar* amb el del mot català. Del cast. *chillar* (que no es documenta fins a 1490), deia ja llavors:

«No es lícito separarlo de sus sinónimos en los idiomas vecinos, como el cat. *xisclar* y oc. *cisclar*, que traducen rigurosamente el cast. *chillar*; ni es lícito separar a éste de su forma en el castellano antiguo, forma casi idéntica, que difícilmente puede calificarse de otro modo que como mera variante fonética. *Chirlar* en el Arc. de Hita, 748b y 750b, y en el *Canc.* de Baena (pp. 445, 447), se aplica al canto de la golondrina, pájaro cuya voz es un chillido típico, y otros autores medievales y preclásicos lo aplican a otras aves de grito agudo, como los papagayos (dos pasajes del *Canc.* del S. xv, p. p. GzNieva, 66, 589); o las urracas y tordos: Lope de Rueda ---; *chirla* es el canto estridente de ciertas aves, en Arragel (h. 1430), y es 'passer petronia' (llamada también *chilla*) en la Litera (Coll Alt.); Sajnambre *chirillar* 'gruñir, apellidar el cerdo', ast. occ. *chirlar* 'piar, hablar mucho e insustancialmente'; gall. *chirlo* 'chillido'. En fin la forma portuguesa es *chúlar*, *chilrear* "pipilar, tagarelar", *chilreio*, *chilvido* 'chillido'.

»Ahora bien, si *chirlar* se empleó en los Ss. xiv-xv y todavía algo en el xvi, y *chillar* aparece con el mismo sentido a fines del xv, y le reemplaza definitivamente h. 1600, salta a la vista que *chillar* es variante de *chirlar*, inseparable de éste etimológicamente, y que si *chirlar* no puede venir de SIBILARE, es fuerza renunciar del todo a esta etimología también en el caso de *chillar*.

Per altra banda també en els altres llenguatges minoritaris de la Península hi ha variants des d'antic: *chilar* 'chillar' és gallec i aragonès. Jo mateix anoto a Torla, com a explicació de les falcilles: «los *falbins*? Son unos pájaros que *çilan* en la primavera» (1966); i així a tot l'Alt Aragó: des d'Ansó i Echo (Kuhn, *RLiR* xi, 42, 105), passant per Gistaín (Casac., *BDC* xxiv, 166) fins a Fonz (Griera, *Tresor*, s. v. *xilar*); a Gistaín definiren «piar» i «zumar», però altrament definien pertot 'chillar'. Escrivia el poeta d'Echo: «calièn como yo se lo beben / --- / por levarli la contra a lo cierzo, / que *chilando* entra por las ventanas» (en canvi *l'ausin chiflaba fuera*), MzCoarasa, *Añada 'n Echo*, 35, 38, i en el gloss. trad. respectivament «chillar» i «silbar». Des d'allí penetren tals formes fins al cat. fronterer: com a resposta a 'brunzir (les mosques)' indicaren a Maella *çilá*, i a Calaceit *çulá*, a Casac. (1923) (a Calaceit, per la forma, ja tira cap a *xiular*). També *chilido* és dialectal portuguès. La forma consonàntica catalana no apareix fins a Benas: *sisklâ* «dar chillidos»; *sisklô* «chillido»; Ballarín, *Dicc. Ben.*)

Seguint enllà dels Pirineus, la mateixa idea s'expressa en llengua d'oc per *cisclar* «crier à haute voix, pousser des cris aigus» (PDPF), allà documentat des de c. 1020 per la *Cançó de Santa Fe*. «Enpenhon la gata ab crietz e am *ciscletz*» en la *Crozada tolosana* de

mj. S. XIII. Encara que el substantiu *sisclè* no figure en el PDPF, figura en Raimbaut d'Aurenga: 4 cops en els versos 5, 13, 21 i 37 del poema 19 de la *Chr. d'Apel*, sempre rimant amb *í* tònica; per cert, un cop, amb un mot *gisclè*. Aquí, el context d'aquest indicaria una mena de branca o tany. Però el *Donatz Proensals* (princ. S. XIII, cap al Roine) dóna tant la forma *siscla* com *giscla*, com a sinònims (o sigui amb el sentit que té el nostre *giscla*, com hem vist, a Segarra): «*ciscla*, *giscla*: alta voce *clamats*» (vegeu-ne més en PSW I, 255 i Rayn. v, 238)). I avui segueix essent ben viu: definit «pousser des cris aigus; glapir; siffler (le vent)», defineix el *TdF*.

Segueix tenint-hi força extensió la forma amb *si-*, corresponent a la predominant cat., car el *Tresor d'ou Felibrige* dóna *cisclâ* com la forma alpina, gc. i llgd. La variant *gisclâ* és la que el *Tresor* de Mistral dóna allà com a bàsica; i és, en efecte, la que veig en poemes seus: «cavalié qu'après la bello faucouniero / trepon --- / emé de bram, emé de *gisclè*, / que dóu çèu se'n van jusqu'au bisclè» (*Nerto* III, 439), traduïnt «des jets de voix», «jusqu'au faite du ciel». Així també en el baix Llemosí, on tot *gi-* es redueix a *di-*, i per tant allà hi ha *disclâ* «jeter les hauts cris» (Béronie-Vialle).

Però en altres regions conviuen les dues inicials: a Tolosa el vell Goudoullí (c. 1610) usà *sisclâ* «crier d'un façon aiguë» i per tant així ho registra el seu coetani Doujat, però en el segle passat el tolosà Visner li preferí *gisclâ*; en el Roergue, Vayssier dóna «*gisclâ*: pousser des cris aigus ---», però d'una altra zona porta «*sisclat*: cri aigu ---» (< *sisclalh*). No esperem trobar-ne gaire en l'*ALF* (no hi ha mapa d'això), però no hi manquen algunes dades locals en els mapes «beugler» i «crie-t-il» (1462, 355): hi ha *siskle* «cri aigu» en un punt llgd., en el *Suppl.* (s. v. *crier*), i *çisklâ* «beugler» al mig de l'Aude (p. 785). V. després en les accs. 'ruixat' i 'llisquet'.

Ara bé és el tipus *sisclar* el que segueix més al N., per un gran nombre de patuesos d'oïl. És clar que allà s'enmudeix, a la francesa, la -s- implosiva. Però en la forma *ciçlâ* es prolonga cap al francprovençal, i arriba fins al fr. occid., central i valò en la forma *siler*, *chiler* (*FEW* II, 711-5). A Suïssa no és solament patuès, sinó *sicler* «pousser des cris aigus» en francès local; i en els patuesos hi ha *tsikllâ* (Bridel) i *siblâ*; i en parlars savoians *siklâ* (Wissler, *RFgn.* xxvii, 809). Observem que té *ð-* o *f-* en els parlars savoians i fprov. que distingeixen així l'antiga *ç* de la *s-*, veg. Wissler, Wartburg i *tsisklâ* «pousser des cris aigus» en el punt 716 (del *Supl.* de l'*ALF*).

Ara bé, com que el port. *chirlar* ve de *chirlar* (igual que *bulra*, *melro*, *galrito* port., estan per *burla*, *merla* i cast. *garlito*), és clar que l'alternativa entre *chirlar*, *chi(s)lar*, *xisclar*, *sisclar* i *chiler*, és la mateixa que l'existent entre *marlo*, *maslo*, *masle* i *mâle*, del II. MASC(U)LUS, o entre *muslo*, *muscle* i *moule*, del llatí MUSC(U)LUS; i que, per tant, es parteix pertot d'un tipus *SISKLARE, com ja s'havia establert per a les formes occitanes i fr. (*FEW*); i que això convé igualment a *chirlar* i a *chilar* hispànics, i fins a la *ç* del castellà